

Over nut en nuttig zijn

Woordstudie

Ooit kreeg ik de suggestie iets te schrijven over het woord 'nuttig'. Het resultaat van mijn studie, die u hierbij aantreft, vindt u misschien eerder nuttig dan opbouwend. Of is dat een valse tegenstelling? Wat is 'nuttig'? Het begrip 'nuttig' kunnen we omschrijven met nuances als 'bruikbaar', 'voordelig', 'weldadig', 'heilzaam', 'dienstbaar', 'profijit brengend'. Evenals het Nederlands heeft ook het Grieks namelijk nogal wat van zulke synoniemen, d.w.z. woorden die ongeveer hetzelfde betekenen.

'Nuttig zijn' in het algemeen: Gr. *sumferoo*

De letterlijke betekenis van dit in het Nieuwe Testament frequent gebruikte werkwoord voor 'nuttig zijn', is 'bijeengbrengen'. In die letterlijke betekenis komt het slechts eenmaal voor, namelijk in Handelingen 19:19 ('Ook velen van hen die toverkunsten hadden bedreven, brachten hun boeken bijeen'). Vanuit 'bijeengbrengen' ontwikkelde zich de betekenis 'baten', 'nuttig zijn', 'bijdragen'. Deze laatste vertaling toont aan hoe ook in het Nederlands het verband tussen de letterlijke en de figuurlijke betekenis van Gr. *sumferoo* zichtbaar is gebleven. Zo komen we vaak de onpersoonlijke uitdrukking 'het is nuttig dat' tegen. Zie plaatsen als Matteüs 5:29-30 ('want het is nuttig voor u, dat één van uw leden vergaat ...'); 18:6 ('het zou nuttig voor hem zijn dat een molensteen om zijn hals werd gehangen en hij in de diepte van de zee zou zinken'); Johannes 11:50 ('U weet niets, en u bedenkt niet, dat het nuttiger voor ons is dat één mens sterft voor het volk en niet de hele natie verloren gaat'); 16:7 ('Maar Ik zeg u de waarheid: het is nuttig voor u dat Ik wegga'); 18:14 ('Kajafas nu was degene die de Joden had aangeraden, dat het nuttig was dat één mens voor het volk stierf'); 1 Korintiërs 6:12 ('Alles is mij geoorloofd, maar niet alles is nuttig; alles is mij geoorloofd, maar ik zal mij door niets laten overheersen'); 10:23 ('Alles is geoorloofd, maar niet alles is nuttig; alles is geoorloofd, maar niet alles bouwt op'); 12:7 ('Maar aan ieder wordt de openbaring van de Geest gegeven tot wat nuttig is'); 2 Korintiërs 8:10 ('En ik geef in deze [mijn] mening; want dit is nuttig voor u, die niet alleen met het doen, maar ook met het willen een jaar geleden bent begonnen'); 12:1

('Er moet geroemd worden; het is wel niet nuttig <voor mij>, maar ik zal komen tot gezichten en openbaringen van [de] Heer').

Eigenamen: Onesimus en Onesiforus

Je zult maar 'nuttig'/'bruikbaar' of 'nut-brengend' heten, zoals resp. Onesimus en Onesiforus! Dit zijn typisch voorbeelden van slavennamen. Niet alle slaven gedroegen zich in overeenstemming met hun naam. In het geval van de in moeilijkheden geraakte slaaf Onesimus (afgeleid van Gr. *oninasthai*, 'voordeel hebben'; zie Fmon:20) maakt Paulus in Filemon:11 daarom een aardige woordspeling met diens naam, namelijk door over hem te schrijven als 'Onesimus, die u vroeger van geen nut (Gr. *a-chrèstos*) was, maar nu <én> voor u én mij zeer nuttig (Gr. *eu-chrèstos*) is' (zie ook Kol. 4:9). In de Gr. woorden voor 'van geen nut' en 'zeer nuttig' zit een grondwoord dat ook in 2 Timoteüs 2:14 voorkomt. Daar lezen wij dat Timoteüs zijn lezers in herinnering moet brengen 'geen woordenstrijd te voeren, die tot niets dient dan tot ondergang van de hoorders'. De woorden 'die tot niets dient' betekenen letterlijk: 'tot niets nuttig', waarin 'nuttig' de weergave is van Gr. *chrèsimos* ('afgeleid van *chraomai*, dat 'gebruiken' betekent; dus zoiets als 'bruikbaar').

Van Onesiforus weten we slechts wat Paulus over hem vertelt in 2 Timoteüs 1:16; 4:19. Uit het feit dat beide keren alleen sprake is van het 'huis' van Onesiforus, kan worden geconcludeerd dat hij inmiddels overleden was (omdat zijn 'huis', en niet hijzelf barmhartigheid c.q. de groeten moet ontvangen).

Nut als hulp of winst

Een speciale groep woorden gaat terug op de notie van 'hulp' of 'baat'. Het zelfstandig naamwoord is Gr. *ofeleia*, dat voorkomt in Romeinen 3:1 ('Wat is het nut van de besnijdenis?') en Judas:16 ('zij bewonderen personen ter wille van voordeel'). Het bijbehorend werkwoord is Gr. *ofeleoo*, dat o.a. voorkomt in Matteüs 15:5 ('[Het is] een gave, wat u ook van mij ten nutte

zou kunnen komen'); 16:26 ('Want wat zal het een mens baten als hij de hele wereld wint, maar zijn ziel erbij inboet?'); Johannes 6:63 ('De Geest is het die levend maakt; het vlees heeft geen enkel nut'); vgl. ook 1 Korintiërs 13:3; Galaten 5:2. Het verwante bijvoeglijk naamwoord (Gr. *ofelimos*) komt voor in 1 Timoteüs 4:8; 2 Timoteüs 3:16 en Titus 3:8.

Volledigheidshalve wijs ik nog op Gr. *lusitelei*, dat alleen voorkomt in Lucas 17:2 ('het zou hem meer

baten als een molensteen om zijn hals gedaan en hij in de zee geworpen was'). Dit woord is afgeleid van Gr. *lusitelès*, dat letterlijk betekent 'de kosten opheffend', vandaar 'batig', 'batend', 'nuttig'. Vgl. echter de hierboven vermelde parallelplaats Matteüs 18:6; ook het nieuwtestamentisch Grieks werkt dus, zoals al opgemerkt, met synoniemen. De oorspronkelijke betekenis van deze woorden was enigszins verschillend, maar uiteindelijk konden ze door elkaar worden gebruikt.

Oude Sporen 2012

